

З ЖИТЯ І ПИСЬМЕНСТВА.

(Слово і діло галицьких москвофілів).

Відомо вже, як проводирі галицької москвофільської партії прийняли столітнє сьвято відродження нашого письменства. Вони на перекір загальному настроєви подали в „Галичанині“ статі, що незвичайно прикро вражали кожного, хто порівнав їх з привітами хочби самих російських наукових інституцій. Таким москвофільським привітом для нас треба вважати між иньшим і працю Осипа Мончаловского п. з. „Литературное и политическое украинофильство“, що вийшла відбиткою з „Галичанина“ (Львів 1898, ст. 190). Тому, що про сю працю Мончаловского відозвали ся вже з похвалами російські часописи в роді „Московскихъ Вѣдомостей“, а москвофіли ширять її навіть поміж гімназійною молодіжю в Галичині, я хочу познаємити з нею наших читачів, аби побачили її вартість. Притім возьму ще на розвагу подібну працю Філ. Свистуна п. з. Прикарпатская Русь подъ владѣніемъ Австрій (часть I видана 1895 р. має сторін 350, часть II з 1896 р. має аж 741 сторін). Сі праці Свистуна і Мончаловского мають доказати „світови“ потребу істновання москвофільської партії і безпідставність українофільської партії в нашім народі. Оба ті автори займають ся в сім десятиліттю найбільше писанем тенденційних історій галицької Руси і пишуть їх безцеремонно, без жерел, без методи, не дбаючи про правду, тільки про свої вузко-партійні справи. Ті праці вони друкують раз у Бесіді, другий раз у Галичанині, а третій раз видають окремими відбитками, не справляючи навіть тих похибок, які їм уже критика

виказала. У Мончаловского Шевченко як 1893 р. був „русским“ письменником, так є і тепер, хоч самі Росіяни вважають чомусь то потрібним перекладати поезії Шевченка на свою мову; а Котляревський як на думку Мончаловского з 1893 р. написав „Пана Халявського“, так ще й доси лишив ся автором сеї повісти, хоч уже Драгоманів в Народі 1894 р. пригадував Мончаловскому, що сю повість писав не Котляревський тільки Квітка. Але єму дуже потрібний доказ, що і Котляревський писав по російськи, так чому-ж знову не помилити ся? Хто там буде слідити, чи се правда, чи брехня? Так само анї Свистун анї Мончаловський не хочуть сказати нічого правдивого про 1866-ий рік в історії галицького москвофільства, хоч Свистун як партийний історик повинен дещо більше знати про сей рік, бо міг дізнати ся; а Мончаловський мав уже й нагоду читати звісні листи Лебединцева і таки про них мовчить. Крім того і Свистун і Мончаловський зовсім не хочуть бачити теперішности. Вони мовчать про переслідуванє нашої мови в Росії як закляті; за те свобідно вга-няють по минушині, як заяці по поли, а чого не знають, се кажуть відгадувати будущині. Серед яких обставин і при чийй помочи повстала українофільська партія в Галичині, се — каже Свистун — „будущина покаже. Самі кївські Поляки-емігранти і петербурські метелики не могли її сотворити (часть II, 163)“. Але се не перешкаджає єму казати на иньшій місци (ст. 151), що „найважнішим наслідком польського повстаня для галицької Руси було розширенє в ній українофільства“; він згідно з Мончаловским повтаряє безнастанно стару казку про українофільство, яко дитину польської інтриги. Більше правди сим авторам не потрібно, їм поки-що і з тим добре, а решту нехай уже „будущина покаже“...

Таке безцеремонне писанє історії очевидно дуже вигідне, але й нікчемне. І тому в працях Свистуна і Мончаловского варто звернути увагу не на історичні материяли, тільки на теперішні їх пересвідчення, котрі є або повинні бути пересвідченнями москвофільської партії. Ті пересвідчення, на силу причіплені до минушини і оправдані ніби історією, ідуть на розріз з дослідями учених Максимовича, П. Лавровского, Бодянського, Потебні, Житецького, Пипіна, Петрова, Дашкевича, Драгоманова, Міклошіча, Шляйхера, Лєскіна, Ягіча, Говеляка, Тальві, Енса, Фр. Мюллєра, Рольстона, Морфіля, Лєже і иньших, що з того чи з сего боку розбирали нашу справу поважно, — але москвофільських істори-

ків праці сих учених не інтересують і вони все ще кажуть науці рішати рацію життя української літератури. Навіть учений А. Будилевич, що в 70-их роках лаяв нашу мову жаргоном, через що москвофіли нераз на него покликували ся, як на авторитет, у своїй пізнійшій праці „Общеславянскій языкъ“ (1892) каже вже зовсім инакше про українську мову і літературу і навіть радить, що „со стороны общаго языка должна быть самая широкая терпимость къ языкамъ частнымъ“, — але для москвофілів Будилевич тепер уже не авторитет, коли так змінив свою думку...

Ф. Свистун був такий розумний, що у своїй праці на звиш тисяч сторін друку в однім місці зібрав разом пересвідчення своєї партії і вичислив їх за порядком у 15 точках. Спасибі єму за те велике, бо інакше і найпильнішому читачеві его історії було би доволі трудно найти ся у тім темнім лісі, де ні стежки ні дороги. Отсих 15 пересвідчень характеризують найліпше і Ф. Свистуна і его партію. Тут найдете що хочете: і історію і поклики на науку і галицькі газетарські видумки і засади моральности — все в купі і в суміш, очевидно, без уваги на ту науку і на тих учених, що москвофілам не до ладу.

Пересвідчення староруської (себ то москвофільської) партії — каже Ф. Свистун — ось які:

1. Вже саме роблене ріжниця поміж словом „руський“, що ніби-то означає Українців-Русинів, і словом „русский“ (російський), що ніби-то означає Росиян, противить ся розумови і єсть анархічним поглядом, бо ще у 18-ім століттю руські Галичане називали себе Росиянами.

2. В цілій історії Малої Руси нігде нема знаку, щоб її населене вважало себе коли-небудь національністю окремою від великоруської; навпаки свідомість національної одности руських племен пробиває ся через цілу їх минувшину.

3. Великороси прийняли від Малоросів літературну мову, уживши до неї своєї вимови, через що теперішня літературна російська мова є спільним добром Великоросів і Малоросів.

4. Спільна малоруська література на простонародних говорах викликала би вавилонське „сполотвореніє“, бо в Полудневій Руси єсть більше говорів; вибираючи з сих говорів спільні признаки, дістали-б ми якраз мову, таку саму, як російська.

5. Без основних язикословних дослідів у письменство не може бути заведена ні одна буква, ні одно слово, ні одна форма.

6. „Русска“ мова повинна ґрунтуватися на старослов'янській, як на головній своїй жерелі.

7. На Україні, з виїмком декого, ніхто й не думає про втворення нової літературної мови і нової національності, і коли там пишуть на простонародних говорах, то лише для того (?!), що так само пишуть у Німців і Французів, не розриваючи літературної одності. Простонародний говір годиться для белетристики, але ніяк не для наукових і просвітніх цілей.

8. Галицька Русь пересвідчила ся в 1848-ім році, що утворення окремої галицько-руської або малоруської літературної мови є непотрібною стратою часу і здержує культурний поступ галицької Руси.

9. Покликувати ся на те, що руські Галичане в 1848-ім році у своїх язикословних поглядах годили ся з теперішніми Молодорусинами, не розумно, бо Галичане в 1848 році якраз заводили у галицьке писемство слова, які Молодорусини називають російщиною.

10. Скарги на те, що староруська партія помітує „народними сьвятощами“, народною мовою і зраджує свою національність — зі звичайним покликом на музу Шевченка — то пусті фрази, без ніякого змісту. Ті ніби сьвятощі складають ся із слів, укованих людьми, що не мали поняття про істоту мови і не знали навіть народних говорів. Староруська партія, коли вважає потрібним, пише також на простонародних говорах.

11. Що не всі прихильники староруської партії знають докладно російську літературну мову, се ще не перевертає їх поглядів. Адже можна не вміти шити чоботи і проте бути пересвідченим, що чоботи для здоров'я чоловіка потрібні. (Найшов порівняння мови з чобітьми! Мова не робить ся як чоботи!)

12. Лише спосіб думання, оснований на правді, дає чоловікові благородність і твердий характер та робить его здатним до хосенної практичної діяльності. (Чи се має бути докір українофільству? Таку саму пораду можна дати і москвофілам і всякому чоловікові на божім сьвітлі).

13. Ріжниця в поглядах на літературу і мову не повинна давати причини до вороговання. Староруська партія не приневолює і не приневолювала би ніколи других, приймати думку, незгідну з їх внутрішнім пересвідченням. Се противне людській природі. Але в заміну за се вона має право жадати від молодорусь-

кої партії, щоби не приневолювала „старої“ приймати гадку „молодої“. Не вважаючи на різницю пересвідчень, кождий може бути користним у своїм крузі діланя. Одначе взаїмна терпимість не виключає взаїмної критики, доконче потрібної для поправи помилок, що робить одна і друга сторона. (Остатне реченє зовсім справедливе: саме тому і старасмо ся критикою поправити помилки москвофілів).

14. Моральність і політичне положенє австрійської Руси — се справи такі ясні і зрозумілі для кождого, що роздор на тім поли не оправданий; в політичних справах усі руські партії повинні йти солідарно і стерегти ся всякої погани, боронити скривджених і дбати про справедливість та виконуванє державних законів.

15. Лише тоді, коли всі партії будуть іти на політичнім поли згідно, можна буде зложити спільну політичну програму, що містила би в собі все те, що може бути спільне всім партиям. (Стор. 544—548).

Отсе й є всі пересвідчення москвофільської партії! Пятнайцять начислив їх Свистун, хоч усі дались би виповісти в одній точці і кількома словами: неуцтво і крутарство.

Тому, що наука і жите вже рішили справу нашої мови, то можна собі сьміло дарувати противні Свистунови докази. Отсе поклики на науку, що має рішати жите мови, коли вже само жите і розвій мови найліпше сьвідчать самі про себе, — се така нісенітниця, що більшої не можна й видумати. Не вчені рішають питанє, чи може яка література розвивати ся чи ні, тільки саме жите. Так само, чи простонародний говір годить ся для наукових і просьвітних цілій чи не годить ся, се також у нас рішило вже жите: наукові та просьвітні праці друкують ся рідною мовою, їх читають і розуміють — і тут нічого не зробиш пустим балаканєм, що говір непридатний для науки. „Окрема українська літературна мова не потрібна!“ — каже Свистун і то на кілька років перед столітнім ювілеєм сеї літературної мови! Чудне діло! Але ми віримо, що й єму і єго партії не потрібно знати ні української ні російської мови і вони справді не знають ні одної ні другої, як се признає і сам Свистун. Він каже:

„Як ми висше сказали, карпатсько-руське письменство від 1862 р. є двояке що-до своєї мови і напряду: староруське і молодоруське або українофільське. Однак староруси хоч признають

одність цілої Руси, не пишуть чистою російською літературною мовою, лише приближеною до неї. Але і за те мусять вони терпіти докори від молодоруської партії. Та партія каже старорусам: „Коли ви не хочете бути опортуністами і зважати на жадання Польків і правительства, то чому ви не ширите російської літератури на нашій Руси і чому не пишете чисто по літературному? Ваша австрорутенська література така сама слабосила, як і наша австро-українофільська. З вашої літератури молодіж не черпає ані основніших відомостей, ані моральної сили для житєвої боротьби, а крім того вона за ваші видавництва терпить переслідування, котрих не буде могла стерпіти. Ви кажете, що ми неусмо мову, але і ви неусмо також літературну мову, бо не пишете ні по літературному, ні по народному“.*) Ті докори, як і свідомість того, що годі піднести і скріпити духове житє Прикарпатської Руси при помочи місцевих (областних) літератур, спонукали молодше покоління старорусів взяти ся за виученє російської мови, щоби писати нею не лише для інтелігенції, але і для простого народу, а також і за розширюванє російських книжок поміж усіми верствами суспільности. Їх називали нео-москвофілами“. (ст. 712).

Дунав би хто, що справді ті нові москвофіли зміють російську мову. Тимчасом тільки в р. 1893 Мончаловский заявив, що буде свою Бесѣду видавати російською мовою, а Драгоманів зараз єму на двох майже річниках Бесѣды виказав у Народі 1894 р., що сї нові москвофіли не знають ані російської мови, ані не розуміють духа російської літератури. Вони й по нинішний день, може крім двох-трох осіб, лишили ся тими самими рутенцями, що й їх батьки та діди. „Староруси“ не знають добре ані російської ані української мови і тому вони справді говорять про ті мови, як про чоботи. Як бачимо, Свистунови байдуже про зміст, про духа мови і літератури, про потреби народу, про практичний бік мови, — єму дорогі самі формальні сторони цілої справи. Єму одної букви жаль, хоч він сам не вживає деяких старих букв, а про зміст і ціль літератури єму байдуже.

Справа мови — се в житю нашого народу справа одна з перших. Скільки сили у нас іде на оборону її! За неї-ж ми і сперечаємо ся з москвофілами! Мова перша повинна бути спільна

*) Розумієть ся, сї „молодоруські“ аргументи — сфінгована інсинуація; цікаво-б знати, хто-б з народовців поставив на рівно свою літературу з москвофільською; не кажу вже про „опортунізм“!

всім партіям, як один з найліпших способів ширення культури. Але Свистун думає, що перше повинні всі партії погодити ся на політичній полі, а потім уже зложити спільну програму. Житє нашого народу і поступки москвофільської партії вже по виході праці Свистуна у світ показали, що не може бути й мови про якусь спільну програму народівців і москвофілів, не кажу, ще й інших партій, котрі ніколи не згодять ся на ретроградні соціальні погляди москвофілів. Підчас виборів народівці і москвофіли йшли разом — і се можна саяк так виправдати краєвими обставинами — але по виборах обі партії пішли на розріз. Галичанинъ (ч. 289 з м. р.) договорив ся до того, що „розумный Галичанинъ предпочтетъ получати отъ урядовъ польскіи письма, чѣмъ русскіи, которіи являються карикатурою на малорусскую рѣчь“, — замість порадити своїм читачам, щоби жадали від урядів чистої української мови. Деж тут можлива яка спільна програма при таких погляді на мову, за котру так боремо ся?!

Переїдїм тепер до поглядів О. Мончаловского на українофільство і москвофільство. Він ділить українофільство на політичне і літературне, і тому, що одно і друге на его думку не чисте і не благородне і може принести багато шкоди „русскому“ народови, він не пожалував праці і „махнув“ книжку на 190 сторін у відповідь на мою коротку статю в „СПб. Вѣдомостяхъ“. У Мончаловского в справі українофільства є иньша думка, як у більшости російської публіки, і тому він рад би сказати їй правду і викоринити з неї „непростительныя заблужденія“.

„Річ в тім, — каже він — що більшість російської закордонної публіки не розуміє теперішнього українофільства і вважає его не лише природним, але і похвальним висказом привязання до прикмет рідного українського слова, до природи мягкого полудня і до прикмет українського житя. Одначе таке розумінє українофільства було би непростимим гріхом. Теперішнє українофільство — не благородне і природне українофільство Костомарова, Шевченка і Куліша, а перед ними Котляревського і Квітки-Основ'яненка, — бо з часом під впливом ворожої російському народови, але хитрої політики его противників, первісне чисте літературне українофільство, що виражало себе любовю до рідного слова, до переказів козацької старини, до обичаїв України, виродило ся в національно-політичне сектарство, котре при користних для него обставинах могло би (sic!) дуже пошкодити російському народови“ (ст. 25).

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Отся обставина й спонукала обережного О. Мончаловського заздалегідь пояснити „суть і значінє“ теперішнього українофільства, котре „при користних обставинах могло би дуже пошкодити“. Справедливий чоловік почав би таку роботу з того, що придивився би передовсім тим обставинам, серед яких розвивалося і розвивається українофільство; він побачив би зараз, що і давнійше і тепер обставини для розвою українофільства були і зістались некористні — і в Росії і навіть в Австрії — а пізнавши ці обставини, сказав би: Шкода час тратити на остопогу перед тим, що могло би пошкодити, але ще не пошкодило і ледви чи пошкодить коли небудь. Ба! Коли-б О. Мончаловський був розважив ті обставини, то був би відобрав собі причину і нагоду писати книжку, а він страх бажав також боронити „руський“ нарід. І так він написав книжку і ми читаємо в ній, що він чогось лютує, кидаєся на всі боки, плаче і нарікає, доказує, що разом зі своєю партією хоче для чогось жити і працювати. Годі ж тепер убити християнську душу мовчанкою; треба О. Мончаловського утихомирити, що без причини мучить себе і других.

Ви розумієся чували нераз і не сто разів, що на думку москвофілів українофільство — то польська інтрига. Стара історія! Але ви певно не чували, що ся польська інтрига не стара а родом з новітніх часів. О. Мончаловський на стільки справедливий, що імен письменників від Котляревського до Шевченка не лучить з польською інтригою. Але він не хоче признати сим письменникам ніякого впливу на будучі покоління і, де не добачив Поляків, там побачив Німця г-р. Стадіона, що в Австрії „відкрив“ Русинів, як Колюмб Америку. Сей Стадіон не тільки „відкрив“ наш нарід, але ще й надав житю єго такий напрям, що тепер Мончаловський і Свистун і иньші москвофіли мусять що року задруковувати тисячі аркушів наперу протестами против сего відкриття. Се справді чудне діло і треба дивувати ся, чому таке будь що будь незвичайне відкритє Стадіона не записане в лексиконах... А тож виходить, що поруч Котляревського треба поставити Німця Стадіона, як найбільшого українського патріота в Австрії!...

Та вже як там колись було, так було, чи наш нарід хто відкрив, або й сотворив нараз у 19-ім століттю, чи може він був давнійше, — досить, що наслідки минувшини для Мончаловського дуже сумні: Українці - Русини є, се факт, а з фактом треба числити ся. І д. Мончаловський на 144 сторонах своєї книжки старає ся показати всі нещастя, які грозять „руському“ народови від

самого політичного українофільства. Читаючи, ми ждемо зі страхом того місця, де О. Мончаловський докаже, як українофільство одного гарного дня розвалить цілу Росію, — а він тимчасом доходить до висновку, чудного з уваги на всі вичислені нещастя, що Росія зовсім не має чого лякати ся політичного українофільства, бо вона „найсильніше на світі самодержавне царство, що має свою світову літературу, а в потребі і мільонову армію“. Коли таке прочитаєш, то де і страх увесь перед українофільством подів ся! Воно, нещасне, не має мільонові армії, а через те очевидно і не страшне нікому. Ось раз і почули ми розумне слово, від якого аж на серцю лекше стає. По старій пословиці „одним махом сім сот забіяхом“, д. Мончаловський кількома словами розбив підозріння і сумніви всяких невірних Хомів і — свої. Значить: нема в Росії „благоприятствующих обстоятельств“ для українофільства. Так же було й говорити з самого початку, а не лякати цілого „руського“ народу за пусто, за дурно!...

Ну, а політичне українофільство в Галичині? Чого хоче д. Мончаловський від него? Воно ж також не має своєї мільонові армії! На се д. Мончаловський в імені своєї партії каже таке:

„Ми не боремо ся за Українців в Росії, бо вони й не потребують нашої помочи, а тим менше за Росиян, бо вони скорше нам потрібні, ніж ми їм (розуміє ся!). Ми не боремо ся против літературного і політичного українофільства тому, що воно мало би роз'єднати російський нарід, бо цілий російський нарід з переважною більшістю українського народу мають против роз'єднання певну оборону і такі сили для переконання, які найсильніше на світі самодержавне царство, світову літературу, а в потребі і мільонову армію. Ми боремо ся виключно за руське населення Галичини і Буковини, а боремо ся против сих змагань українофільства, котрі можуть обезсилити наш нарід і відобравши єму способи до природного розвитку на національно-історичній ниві, зробити з него безпомічний матеріял для прозелітських замахів зі сторони Польщі і латинства“ (144).

Простіше виповідає д. Мончаловський програму своєї партії на иньшій місці: „Російська партія в Галичині бере ся против українофільства виключно в інтересі галицько-руського населення, бо по її глибокому пересвідченню, літературне українофільство разом з політичним може ослабити і справді ослаблює єго відпорну силу против польонізму і латинської пропаганди“ (149).

Для повного зрозуміння програми москвофільської партії ще треба знати сей уступ з праці Мончаловского: „Російська партія в Галичині і Буковині рішучо не противна українсько-руській, особливо галицько-руській літературі. Ми бачимо, що вона має дуже важну задачу просвічувати галицько-руське і буковинсько-руське населене і підтримувати єго національне житє. Ми признаєм право на істнуванє українсько-руської літератури і бажаємо їй розвитку, бо краєві говори (областныя нарѣчія) російської мови то живе і невичерпане жерело для збогаченя загально-російської літературної мови, — кожде українсько-руське слово має право увійти у скарбницю російської мови. Але ми не можемо і не сьміємо зрікати ся помочи, яку для Русинів можуть дати і справді дають російська література і наука, що суть національним і культурним виразом цілого російського народа“ (188).

Щож се таке, взявши разом сі слова д. Мончаловского: „Ми не боремо ся против українофільства в Росії, ми знаємо, що там є армія і иньше; ми боремо ся против українофільства в Австрії, але ми рішучо не противні українській літературі, особливо галицько-руській“... Отже властиво против чого бере ся москвофільська партія? Політичного українофільства взагалі нема чого боятися, бо для него нема користних обставин, а за літературним українофільством і ми, москвофіли, також! Справді чудна така логіка!

Ні! Адже подає д. Мончаловский ще й иньший доказ потреби боротьби. Йде о польонізм і латинську пропаганду. Як то?! В Галичині і українофіли і москвофіли ведуть завзяту боротьбу против польонізму і латинської пропаганди, — українофіли ще завзятійшу, бо їм ніколи не прийшло на думку радити своїм людям, щоби приймали від урядів польські письма; до того політичні відносини зложили ся так, що українофіли і москвофіли навіть злучили ся на політичнім поли для спільної боротьби між иньшим против польонізму і латинської пропаганди; самі Поляки уважають українофільство більшим нещастєм для себе, бо з українофілів ніколи не бувають Поляки, а з москвофілів бувають, вони навіть прилюдно радять приймати польські письма, — і проте ті самі українофіли „ослаблюють відпорну силу народа против польонізму і латинської пропаганди!“ Ні, і се логіка страшенно загадочна і тут не знати, що й думати про таку „ясну“ програму москвофільської партії. Договорили ся до крайних нісенітниць! А коли до того

додати факт, що і російські й австрійські українофіли зовсім не зрікають ся помочи російської літератури і науки та користають з них справді дуже багато, тимчасом як москвофіли своїми пересвідченнями і поступками все дають доказ, що зовсім не розуміють гуманного духа російської літератури, а в голові їм тільки російська мова і правопись, — то що з того виходить? Протів чого-ж борють ся москвофіли? В ім'я чого? На що стілько боротьби і ненависти і страти дорогих народних сил?...

А що боротьба і ненависть до народовців — се не фраза, маємо найліпший доказ з того, чому вони вчать селянську публіку (гл. Русское Слово, 1899 ч. 1):

„Десять заповѣдей для русскихъ хлопѣвъ.

1) Будь тѣмъ, кѣмъ сотворилъ тебе Господь, т. е. русскимъ хлопомъ, а не якимъ-то украинцемъ, радикаломъ и т. д. — а не будутъ изъ тебе другіи народы смѣяться и будутъ тебе поважати.

2) Если ты неписьменный, то попроси которого изъ письменныхъ людей въ громадѣ, чтобы тобѣ кѣлька разы показалъ русскіи буквы, а за двѣ-три недѣли научишься читати.

3) Если умѣешь читати, вступи въ члены Общества им. Мих. Качковского и запенумеруй собѣ газету „Русское Слово“ самъ, или до спѣлки съ твоими пріятелями или сосѣдами.

4) Каждой книжечцѣ и газетѣ, которую тобѣ присылають или напыхають, добре придивися въ зубы. Если увидишь, що въ ней нѣтъ нашихъ русскихъ буквъ: *ы, ъ, ѝ, ѳ* — то знай, що она не есть правдивая русская книжка, чи газетка, но що она писана фонетикою. Въ тѣмъ случаю розложи въ печи огонь, кинь ю на огонь, собери хорошенько попелъ, вынеси его далеко за село, роскинь на всѣ четыре стороны свѣта и повернувши до хаты, отвори двери и ѳкна, чтобы и твоя хата прочистилась.

5) Для своей дитины, которая ходитъ до школы и тамъ прижмушена учитися изъ фонетичной книжки, купи въ канцеляріи Общества им. Мих. Качковского правописный Букварь, чтобы твоя дитина научилась изъ него пѣзнавати тѣ русскіи буквы, которые по приказу польскихъ панѣвъ выкинули несгѣдливыи, сварливыи русины, за що они тѣшатся панскою ласкою.

6) Если тобѣ кто скаже, що ты украинецъ или радикалъ, то скажи ему: „Ты самъ дурный!“

7) Не читай газетъ на боргъ.

8) Старайся, щобы въ твоей громадѣ была основана читальня на статутахъ Общ. им. Мих. Качковского, а также крамниця, каса пожичковая и т. д.

9) Если кто буде тебе намовляти, щобы ты не тую газету пренумероваль, которую хочешь, то скажи ему, що ты самъ панъ за свои гроши.

10) Если-бы кто такій найшося и сказалъ тебѣ, щобы ты не пренумероваль „Русское Слово“, то утѣкай отъ него за десятое село. — *Иванъ Политика*“.

Чи до 1. 4. 5. і 6-ої заповіді потрібно ще пояснень? Такими то заповідями москвофіли ніби-то скріпляють відпорну силу на роду против польонізму і латинської пропаганди!...

Сказано вже, що українофіли ослаблюють відпорну силу народу против польонізму і латинської пропаганди. Виходить з того, що нам треба вчити ся у москвофілів. Отже якже то вони бороли ся против згаданого лиха? О. Мончаловский відповідає на се так: „Москвофільська партія, що до 1880 років представляла руське населенє в державній радї і в соймі, не вела політики зовсім без помилок. У неї було більше емпіричного політикування, як старання осьвічувати галицько-руську суспільність; крім того було в неї занадто багато покірности перед правительством, клерикальної вузкоглядности — наслідком того, що русько-народні справи вели духовні особи, а то члени львівської консисторії — і недостача аналізи свого власного положеня. Але москвофільська партія не сходила з національного поля і т. д.“ (69).

Ну, ми се знаємо, як і чому не сходила вона і доси не сходить з манівців. Москвофільська партія і доси визначає ся всіми тими прикметами, що до 80-их років. Вона не поступова, тільки ретроградна, і воює зовсім безграмотно з соціалізмом, не зважаючи на всю російську літературу з того поля. Її ідеал — теперішній російський деспотизм і централізм; се видко найліпше з брошури, передрукованої також торік з „Галичанина“ п. з. „Куда мы дошли? Розсужденіє старого австрійского патріота о нинѣшнемъ положеніи въ Австріи“. Сей старий патріот доказує майже на сто сторонах брошури банкрутство австрійської конституції і радить зовсім серіозно — абсолютизм! І то на порозі 20-того столітя!... Москвофільська партія, як перше, так і тепер,

вузко-клерикальна, з тою хибą ріжницею, що не виявляє тепер своїх симпатій до православія так явно, як в часах колишньої галицької обрядовщини. Вона і тепер рада би бути правительственною і ніхто не може присягнути з чистою совістю, що не буде вже нею ніколи. Вже по 80-их роках „знали ся“ москвофіли з правительством, себ то з Поляками, і тепер роблять старання знову зблизити ся до них (Купчанко писав про потребу сего торік), а Поляки дуже радо назвуть москвофілів знову „одинокими порядними Русинами“, бо ті їх менше будуть „коштувати“, як народовці. Хоч вони, як кажуть, і не противні нашій мові, але на ділі воювали і воюють против неї, де тільки можуть, і за нею побивати ся певно не будуть. Наш ювілей відродження літератури зовсім не обходив їх, так само як і Поляків — тут зійшли ся приятелі — а се мабуть не свідчить про їх прихильність до нашої мови. Своїм же консерватизмом на кождім поли вони підходять під лад польській шляхті більше, ніж народовці, від котрих їх розуміне добра народу вимагає більшого поступу. Недостача аналізу власного положення і тепер у москвофільській партії крайно велика, бо замість прийти на таку просту думку, що краще покинути всяку неоправдану боротьбу против українофільства, прийняти нашу народну мову (самі-ж кажуть, що вони їй рішучо не противні — в теорії!) і віддати свої багаті інституції на службу народу та почати 20-те столітє жити з чистим серцем, — вони тільки осьмішують себе зовсім нікчемними доказами потреби боротьби против українофільства. Замість прийти на таку просту і безперечно оправдану думку, що коли-б москвофіли зійшли ся згідно з народовцями на національнім ґрунті, — то польонізація дістала би страшенно по лобі і латинська пропаганда не тішилась би великими здобутками, — москвофільська партія і далі бере ся з вітраками, їздить на конях, що вже давно з'їздили ся, а її присяжний журналіст тільки всего, що пригадує Пушкінського курілку-журналіста, котрий

— все также сухъ и скученъ,
и грубъ, и глупъ, и завистью размученъ,
все тискаетъ въ свой непотребный листъ:
и старый вздоръ и вздорную новинку.

Та се вже таке наше нещастє, що в нас багато людей терпить оттакіх борців з вітраками, вважає їх безпрограмовість —

програмою, і думає, що без них ніколи не обійдемо ся, а навіть ще й лучать ся з ними! Чи-ж ми ще й тепер маємо повторяти слова козака вперед сотні літ з „Великих роковин“ І. Франка, що

у иньших ренеґат — у нас добряк,
у иньших підлий — в нас старшим послушний;
у иньших скажуть просто, ясно так:
безхарактерний — в нас лиш простодушний!?
Не стало стиду в нас! — —

Осип Маковей.

